

სექცია 2.

კოვიდ-19-ის უმეტესობა გამოწვევები და ეკონომიკური განვითარების მოდელის ტრანსფორმაცია

ფინანსური სამრეწველო ლობიზმის სახეები და ხელისუფლებაში ოლიგარქიული ჯგუფების გაძლიერების პრობლემა

კარლო კოპალიანი
სტუდ-ს პროფესორი

რეზიუმე

ფინანსური სამრეწველო ლობიზმი აბსოლუტურად ნორმალური მოვლენაა და დემოკრატიულ საზოგადოებაში იგი განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პირობას წარმოადგენს, მაგრამ არსებობს საშიშროება, რომ გარდამავალი ტიპის დემოკრატიებში ლობიზება მხოლოდ ვიწრო ოლიგარქიულმა ჯგუფებმა მოახდინონ. საქართველოს მაგალითის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენ ამ საკითხს გლობალურ ასპექტში განვიხილავთ და მიგვაჩნია, რომ ეს გზა წარმატებულმა დემოკრატიებმა დასავლეთშიც გაიარა, შემდეგ კი ყველაფერი დარეგულირდა. იგივე მოხდება საქართველოშიც თუ რა თქმა უნდა საგარეო პოლიტიკურმა ფაქტორებმა არ შეგვიშალა ხელი და ისტორიულ გეზში ცვლილება არ მოხდა.

„ქართული ოცნების“ მმართველობის პერიოდში კლასიკური ოლიგარქიული მმართველობის სტილი არ ჩამოყალიბებულა. პირიქით, ქვეყანამ დემოკრატიული განვითარებისაკენ აიღო გეზი.

* * * *

ფინანსურ-სამრეწველო ჯგუფების საერთო სამოქალაქო ლობიზმი წარმოადგენდა დარგობრივი ინტერესების რეალიზებას სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებში. ამის ნათელი მაგალითია რუსეთში სამრეწველო ფინანსური ჯგუფების მიერ პრივატიზაციის შედეგების შემოწმების დაუშვებლობა. ეს პროცესი არ იყო გამჭვირვალე; ასევე უცხოური ინვესტიციებისა და კომპანიების შემცირება რუსულ ბაზარზე. საერთო სამრეწველო ლობიზმის ეფექტურობასა და პრიორიტეტულობაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ სახელმწიფო სათათბიროში მოხდა საბანკო კანონმდებლობის სრულყოფის მიზნით პროექტში შესწორებების შეტანა. შეიცვალა სატარიფო და საგადასახადო პოლიტიკა ბიზნესისათვის უკეთესი პირობების შექმნის მიზნით. ზოგადად საბანკო სექტორის გამოყენება ინტერესთა ჯგუფების მიერ პოლიტიკურ საქმიანობაში თვალსაზრისით ძალზე აქტუალური საკითხია გარდამავალი ტიპის დემოკრატიებში. ოპოზიციური საინფორმაციო საშუალებები საქართველო-

შიც ხშირად დებენ ბრალს საბანკო სექტორის ამა თუ იმ პოლიტიკოსთა ჯგუფის ლობიზებაში. ხშირი კრიტიკის საგანი ხდება ისეთი ბანკები, როგორიცაა „ქართუ ბანკი“, „თიბისი ბანკი“, „საქართველოს ბანკი“ და ა.შ. განსაკუთრებული თავდასხმის ობიექტია „თიბისი ბანკი“, რომელზეც მაგ. გაზეთი „ასავალ-დასავალი“ სისტემატიურად აქვეყნებს მაკომპრომეტირებელ მასალებს. საბანკო სექტორის საქმიანობა მართლაც შესასწავლია, მაგრამ ამას ართულებს იგივე ოლიგარქიული სექტორის სხვადასხვა შესაძლებლობები; მძლავრი ფინანსური რესურსი მათ ლავირების ფართო შესაძლებლობებს აძლევს. ამით ჩვენ იმის თქმა სულაც არ გვინდა, რომ საქართველოში აშკარა ოლიგარქიული მმართველობაა. უფრო მეტიც, საქართველოში ოლიგარქიული მმართველობა თავისი კლასიკური ფორმით არ ჩამოყალიბებულა, რადგან ქართულ სინამდვილეში მას არც რესურსი და არც პერსპექტივა არ გააჩნია. „ქართული ოცნების“ მმართველობის პირობებში პირიქით მოხდა და ბიზნესმა თავისუფალი განვითარების შესაძლებლობა მიიღო. ჩვენ ამ საკითხს გლობალურ ასპექტში განვიხილავთ და მიგვაჩნია, რომ ეს გზა წარმატებულმა დემოკრატიებმა დასავლეთშიც გაიარა, შემდეგ კი ყველაფერი დარეგულირდა. იგივე მოხდება საქართველოშიც თუ რა თქმა უნდა საგარეო პოლიტიკურმა ფაქტორებმა არ შეგვიშალა ხელი და ისტორიულ გეზში ცვლილება არ მოხდა.

ფინანსური-სამრეწველო ჯგუფების კორპორატიული ლობიზმი კი შედარებით მცირე სპეციფიკური ინტერესების (სამომხმარებლო საქმიანობისაკენ მიმართული ინვესტიციების ლობიზება, ექსპორტიორთა ინტერესების დაცვა, საერთაშორისო ეკონომიკური ალიანსების შექმნა, კონდინიმიუმები და ა.შ.) გამომხატველია. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება მსხვილი კაპიტალის წარმომადგენლების შეხვედრები ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოების წარმომადგენლებთან, ზოგჯერ პრეზიდენტთან ან მთავრობის თავმჯდომარეებთან. მენარმეები ცდილობენ ხელისუფლებამდე მიიტანონ თავიანთი ინტერესები. ამგვარი ტიპის ლობისტური საქმიანობის ბუნება საერთოსამრეწველო (საამქროს) ლობიზმის ბუნების იდენტურია. ორივე შემთხვევაში ხდება ჯგუფური პროფესიონალური ინტერესების დაცვა.

მაგრამ თუ საერთოსამენარმეო (საამქროსეულ) ლობიზმის შემთხვევაში ინტერესები ვრცელდება საბანკო სფეროს (თანამეგობრობის) საზღვრებამდე, როგორც ეს მაგალითად პოსტსაბჭოთა სივრცის მსხვილ მოთამაშეებში (რუსეთი, უკრაინა) ხდებოდა, კორპორაციული ლობიზმის შემთხვევაში პირიქით საბანკო სფეროს ან მსგავსი სპეციალიზაციის საშუალებით იზღუდება ინტერესები, რომელიც ჰყოფს სამომხმარებლო საზოგადოებას პირობით ჯგუფებად. ამგვარი პროცესი, სადაც საბანკო ოლიგარქიული ელემენტი ჭარბობს დამახასიათებელია ქართული რეალობისათვის.[1:193]

საერთოსამენარმეო და კორპორაციული ფინანსურ-სამრეწველო ლობიზმისაგან განსხვავებით რეგიონალური ლობიზმი რიგი თავისებურებებით გამოირჩევა. უპირველეს ყოვლისა ისინი იცავენ არა კორპორაციულ, არამედ კერძო, ინდივიდუალურ ინტერესებს. რეგიონალური ლობიზმი ფინანსური სამრეწველო ჯგუფების მხრიდან ახდენს იმგვარი ინტერესების ლობირებას, რომელიც არ გამოდის კონკრეტული რეგიონის ჩარჩოდან. ამ მხრივ ყველაზე საინტერესოა გასული საუკუნის რუსეთის 90-იანი წლების მაგალითი. რუსეთის ფინანსურ-სამრეწველო ჯგუფები პირობითად იყოფა საერთო ფედერალურ და რეგიონალურ ჯგუფებად. ცალკეული რეგიონის ბაზრისადმი ინტერესებზე მიჯაჭვულობა უპირისპირდებოდა შედარებით დიდ ფინანსურ-სავაჭრო სივრცეს. ეს იყო ინტერესთა შეჯახება. 90-იანი წლების მრავალი რეგიონალური პოლიტიკური ელიტა ობიექტური ეკონომიკური აუცილებლობიდან გამომდინარე (აქვე ვგულისხმობთ ფინანსური რესურსების მობილიზებას საკუთარ რეგიონში) თავის გადანაცვლებებში უპირატესობას ანიჭებდა ადგილობრივ რეგიონალურ სტრუქტურებს. ამგვარი ელიტა ყოველთვის ავტონომიურობისაკენ სწრაფვით გამოირჩევა. რეგიონალური-ფინანსური სამრეწველო ჯგუფების მიერ საკუთარი ინტერესების ლობირება ხდებოდა საკუთარი რეგიონალური 'ბაზრის დაცვის' სახელით. ვისგან იცავდნენ თავს რეგიონალური ფინანსური ელიტები? უპირველეს ყოვლისა საერთოფედერალური მნიშვნელობის მსხვილი ჯგუფებისაგან, ამიტომაც ბრძოლა ხშირად უთანასწორო იყო. რეგიონალური საბანკო ინსტიტუციები სრულად იყო განვითარებული, შესაბამისად კაპიტალის კონცენტრაცია ხდებოდა რუსეთის ფედერაციაში. საბოლოო ჯამში კი ამგვარი სიტუაციიდან თავის დასაღწევად ხდებოდა რეგიონალური პოლიტიკური ელიტის ფინანსურ-სამრეწველო ელიტასთან შეზრდა. ამგვარ მოვლენებს ჰქონდა ადგილი თათრეთში, ბაშკირეთსა და სვერდლოვსკის მხარეში, სადაც რეგიონალურმა პოლიტიკურმა ლიდერებმა აიღეს კონტროლი ადგილობრივ ფინანსურ-სამრეწველო ჯგუფებზე, ხოლო ადგილობრივმა ფინანსურმა-სამრეწველო ჯგუფებმა შეიძინეს გავლენისა და

მართვის მექანიზმები რეგიონალურ დონეზე.

ცნობილია, რომ ყველა უარყოფით მოვლენას გააჩნია გარკვეული დადებითი მხარეც. თუ მაფიოზურ-კლანური მმართველობის საბოლოო ჩამოყალიბებასთან არ გვექნება საქმე, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამგვარი მოვლენები ობიექტური ისტორიული კანონზომიერების ჩარჩოებში ექცევა და იგი გარდამავალ ეპოქებში ყველა განვითარებადი ქვეყნისთვის იყო დამახასიათებელი, მაგრამ რუსეთის ფედერაციის შემთხვევაში რეგიონალური პოლიტიკური ელიტის ფინანსურ-სამრეწველო ელიტასთან შეზრდა ეკონომიკურის გარდა ატარებდა წმინდა პოლიტიკურ ხასიათს. ჩეჩენთში განვითარებული მოვლენების შემდეგ, როგორც ცნობილია, სეპარატისტულ მიდრეკილებებს ავლენდა რამდენიმე რუსული ავტონომია, განსაკუთრებით თათრეთი. რამ შეაჩერა ამგვარი მისწრაფებები? სწორედ თათრეთის პოლიტიკური ელიტის ფინანსური მოტივაციით დაინტერესებამ. თათრეთის პრეზიდენტი მინტიმირ შამიევი ერთ-ერთ გავლენიან ოლიგარქ მმართველად იქცა. თუმცა სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ 2000-იან წლებში ვლადიმერ პუტინის წარმატებულმა ჩეჩნურმა კამპანიამ სეპარატიზმის მუხტის ჩაქრობაში ასევე დიდი როლი ითამაშა.

ფინანსური-სამრეწველო ჯგუფების ინტერესების დაცვის ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ ფორმად გვევლინება ინდივიდუალური (კერძო) ლობიზმი. ეს არის „პოლიტიკურ ბაზარზე“ ცალკეული ფინანსურ-სამრეწველო ჯგუფის ინტერესების გატარება. ფინანსურ-სამრეწველო ლობიზმის მოცემული ფორმა წარმოადგენს საბანკო სექტორის მიერ საკუთარი ინტერესების დაცვის დომინანტურ ფორმას. იგი, პირველ ყოვლისა, ეფუძნება კონცერნების მმართველობის პირად კონტაქტებს მმართველ პოლიტიკურ ელიტასთან მყარი საკანონმდებლო ბაზის არსებობის პირობებში. [2:149]

საბანკო ლობირების მეთოდები და ფორმები, შეიძლება ითქვას, რომ არ განსხვავდება სახელმწიფო ორგანოების მეშვეობით ინტერესთა ლობირებისაგან, რომლებიც თავიანთ საქმიანობაში იყენებენ ზენოლის სხვა ჯგუფებს. უმთავრესად საქმე ეხება: სახელმწიფო მართვის ორგანიზებაში პირად მონაწილეობას, რომელიც საბანკო საქმიანობას არეგულირებს; არაოფიციალურ კონტაქტების ადამიანებთან, რომლებიც ამა თუ იმ საკითხებს წყვეტენ, ხდება კანონპროექტების მომზადება და არტიკულიაცია (ნორმატიული ბაზა), საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება, ჩინოვნიკებთან პირადი შეხვედრები კონკრეტული სანარმოების მხარდაჭერისა და კონკრეტული საბანკო პროექტების მომზადების მიზნით. მაგ. პოსტსაბჭოთა სივრცის ბევრ ქვეყანაში და მათ შორის საქართველოში ჩვენი აზრით, ლობისტური საქმიანობა ატარებს როგორც საჯარო, ისე ჩრდილოვან ფორმებს.

ლობირების ჩრდილოვანი მეთოდები ძირითადად დამახასიათებელია კერძო, ინდივიდუალური ლობიზმისათვის, მაშინ, როდესაც საჯარო-ჯგუფებისათვის, გასული საუკუნის 90-იანი წლების მიწურულსა და 2000-იანი წლების დასაწყისში თუ ავიღებთ რუსეთის ან უკრაინის მაგალითს, არსებული ტენდენცია მეტყველებდა იმაზე, რომ საერთოსამენარმეო ინტერესებზე წინ დგებოდა ინდივიდუალური, კერძო ლობიზმი, რომელშიც იმალებოდა საფრთხე იმისა, რომ ინტერესების გატარების საშუალებები ნაკლებ გამჭვირვალე იქნებოდა კორპორატიულთან შედარებით.

ჩრდილოვანმა ლობიზმმა ვერ შეიძინა პოპულარობა სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებაში და პოლიტიკურ ლიდერებში გარკვეული უკმაყოფილება გამოიწვია. ფინანსური-სამრეწველო ჯგუფებზე მაღალი დამოკიდებულების გამო (აქ შედიოდა ასევე ზოგიერთი მძლავრი სახელმწიფოებრივი კორპორაცია) პოლიტიკოსები მოკლებულნი იყვნენ საკუთარი ლიდერული პოტენციალის სრულად გამოყენების შესაძლებლობას. იგივე ვრცელდებოდა პოსტსაბჭოთა სივრცის უმეტეს ქვეყნებზე. მათ შორის საქართველოშიც. თუმცა აქ მონოპოლისტური ბიზნესიც სუსტი იყო. სხვა მხრივ არსებითი განსხვავება არ შეინიშნებოდა. ისინი ვინც თავიანთი პროგრამული ხედვით გამოირჩეოდა და ხალხის ინტერესებიდან გამომდინარე, მომავალ პოლიტიკურ წარმატებას ვარაუდობდა, სინამდვილეში იღვწებოდა პოლიტიკური არენიდან მსხვილი ბიზნესით ანგაჟირებული პოლიტიკური ძალების მიერ. ვფიქრობთ სავსებით კანონზომიერია ისიც, რომ ამგვარ პოლიტიკოსთა რიცხვში მოხვდა მემარცხენე და მემარჯვენე ცენტრისტული ძალები. შედარებით წარმატებას აღწევდა პოპულიზმით გამორჩეული პოლიტიკოსები, რომელთაც ფართო მასები უჭერდა მხარს. ამ ხალხს კი, ცხადია, არც სურდა და არც შეეძლო მსხვილი მონოპოლისტური ბიზნესის წინააღმდეგ წასვლა. [1:176]

შეიძლება დავასკვნათ, რომ „ოლიგარქიული კაპიტალიზმის“ და „მართვადი დემოკრატიის“ პირობებში პოლიტიკური ლიდერები იძულებულნი ხდებიან იმოქმედონ პოლიტიკური პროცესის ჩრდილოვან მექანიზმებზე დამოკიდებულების რეჟიმში.

რუსეთში XX საუკუნის 90-იან წლებში ლიბერალურმა იდეებმა იმიტომაც განიცადა კრახი, რომ ვერ მოხერხდა სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბება. ამ დროს რუსეთის ფედერაციაში სამოქალაქო საზოგადოება ძალას იკრებდა, მაგრამ სახელმწიფო სუსტი იყო. ხელისუფლების სათავეში ვლადიმერ პუტინის მოსვლის შემდეგ ვითარება შეიცვალა. დღეს თამამად შეიძლება ითქვას, რომ რუსეთში სამოქალაქო საზოგადოება სუსტია, ხოლო სახელმწიფო ძლიერი. ეს პოლიტიკური ლიდერის ნებაა, განაპირობა. მან უპასუხა ისტორიის გამოძახილს და რუსეთი „ბუნებრივი“ განვითარების კალაპოტში ჩააყენა. ეს სხვა საკითხია და მასზე აქ არ შევჩერდებით, მაგრამ ვფიქრობთ რუსეთი დღეს გამოსულია გასული საუკუნის 90-იანი წლების სისტემიდან, როცა გადაწყვეტილებას ოლიგარქია იღებდა. სახელმწიფომ ფაქტიურად აიღო კოტროლი სტრატეგიულ რესურსებზე, შესაძლებელია ხანგრძლივ პერიოდზე გათვლილი გადაწყვეტილებების მიღება. მოხდა ელიტების კონსოლიდაცია და პოლიტიკური სტაბილურობის მიღწევა. შედარებით დაკმაყოფილდა მოქალაქეთა ელემენტარული სოციალურ-ეკონომიკური მოთხოვნები. ყოველივე ამან რუსეთს კვლავ აქტიური საგარეო პოლიტიკის წარმოებისაკენ უბიძგა, რომელმაც მძიმე შედეგები საქართველოსთვისაც მოიტანა, მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს საკითხი ჩვენი კვლევის საგანი არ არის. ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ „ცივი ომის“ დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთში მიმდინარე არა მარტო პოლიტიკური პროცესები აისახებოდა ჩვენს ქვეყანაზე, სწორედ ჩვენს მიერ განხილულმა საკითხებმაც გარკვეული სარკისებური ეფექტი იქონია საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაზე და მის გამოძახილს, მის უარყოფით შედეგებს დღემდე ვიმკით. საბანკო სექტორის საქმიანობაზე სულ უფრო მეტი ადამიანი გამოთქვამს უკმაყოფილებას. არსებობს მოსაზრება ოლიგარქიული მმართველობის ელემენტებზეც. მიუხედავად ამისა არასამთავრობო სექტორის, სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურების შედეგად ვფიქრობთ ნაკლებად მოსალოდნელია ოლიგარქიულმა სისტემამ ის მასშტაბები შეიძინოს, რაც რუსეთში, უკრაინაში ან სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში იყო. ოლიგარქიული მმართველობის სტილი ნაკლებად შეინიშნებოდა ბალტიისპირეთში, ვფიქრობთ ამის მიზეზი ბალტიის ქვეყნების სწრაფი ევროპული ინტეგრაცია იყო. მართალია ბალტიისპირეთში არის რიგი პრობლემები, მაგ. უმუშევრობა და ბევრი ახალგაზრდა ევროპის უფრო განვითარებულ ქვეყანაში გაემგზავრა, მაგრამ ეს ქვეყნები მაინც წარმატებით ვითარდება. პოსტსაბჭოთა სივრცეში კი თითქოს რაღაც „მოჯადოებული წრე“ შეინიშნება. ჩვენ ამით იმის თქმა სულაც არ გვინდა, რომ საერთოდ არაფერი ხდება პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში. უბრალოდ აქ ოლიგარქიულ მმართველობას ჯერ კიდევ არ დაუკარგავს ადრინდელი ხიბლი, რაც მას დასავლეთის ქვეყნებთან შედარებით გაცილებით ნაკლები განვითარების შესაძლებლობას აძლევს; და რაც მთავარია, ოლიგარქია ნაკლებ შესაძლებლობას იძლევა ახალი პოლიტიკური ლიდერების გამოსავლენად. როგორც ზემო ითქვა, ოლიგარქია თავად გამოკვეთს ანგაჟირებულ პოლიტიკურ ლიდერს, რომელიც კონკრეტული პირების თუ ჯგუფების ინტერესებს ემსახურება.

ხელისუფლებაში ოლიგარქიული ჯგუფების გაძლიერების პრობლემა არსებობს განვითარების კალაპოტში ჩააყენა. ეს სხვა საკითხია და მასზე აქ არ შევჩერდებით, მაგრამ ვფიქრობთ რუსეთი დღეს გამოსულია გასული საუკუნის 90-იანი წლების სისტემიდან, როცა გადაწყვეტილებას ოლიგარქია იღებდა. სახელმწიფომ ფაქტიურად აიღო კოტროლი სტრატეგიულ რესურსებზე, შესაძლებელია ხანგრძლივ პერიოდზე გათვლილი გადაწყვეტილებების მიღება. მოხდა ელიტების კონსოლიდაცია და პოლიტიკური სტაბილურობის მიღწევა. შედარებით დაკმაყოფილდა მოქალაქეთა ელემენტარული სოციალურ-ეკონომიკური მოთხოვნები. ყოველივე ამან რუსეთს კვლავ აქტიური საგარეო პოლიტიკის წარმოებისაკენ უბიძგა, რომელმაც მძიმე შედეგები საქართველოსთვისაც მოიტანა, მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს საკითხი ჩვენი კვლევის საგანი არ არის. ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ „ცივი ომის“ დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთში მიმდინარე არა მარტო პოლიტიკური პროცესები აისახებოდა ჩვენს ქვეყანაზე, სწორედ ჩვენს მიერ განხილულმა საკითხებმაც გარკვეული სარკისებური ეფექტი იქონია საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაზე და მის გამოძახილს, მის უარყოფით შედეგებს დღემდე ვიმკით. საბანკო სექტორის საქმიანობაზე სულ უფრო მეტი ადამიანი გამოთქვამს უკმაყოფილებას. არსებობს მოსაზრება ოლიგარქიული მმართველობის ელემენტებზეც. მიუხედავად ამისა არასამთავრობო სექტორის, სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურების შედეგად ვფიქრობთ ნაკლებად მოსალოდნელია ოლიგარქიულმა სისტემამ ის მასშტაბები შეიძინოს, რაც რუსეთში, უკრაინაში ან სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში იყო. ოლიგარქიული მმართველობის სტილი ნაკლებად შეინიშნებოდა ბალტიისპირეთში, ვფიქრობთ ამის მიზეზი ბალტიის ქვეყნების სწრაფი ევროპული ინტეგრაცია იყო. მართალია ბალტიისპირეთში არის რიგი პრობლემები, მაგ. უმუშევრობა და ბევრი ახალგაზრდა ევროპის უფრო განვითარებულ ქვეყანაში გაემგზავრა, მაგრამ ეს ქვეყნები მაინც წარმატებით ვითარდება. პოსტსაბჭოთა სივრცეში კი თითქოს რაღაც „მოჯადოებული წრე“ შეინიშნება. ჩვენ ამით იმის თქმა სულაც არ გვინდა, რომ საერთოდ არაფერი ხდება პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში. უბრალოდ აქ ოლიგარქიულ მმართველობას ჯერ კიდევ არ დაუკარგავს ადრინდელი ხიბლი, რაც მას დასავლეთის ქვეყნებთან შედარებით გაცილებით ნაკლები განვითარების შესაძლებლობას აძლევს; და რაც მთავარია, ოლიგარქია ნაკლებ შესაძლებლობას იძლევა ახალი პოლიტიკური ლიდერების გამოსავლენად. როგორც ზემო ითქვა, ოლიგარქია თავად გამოკვეთს ანგაჟირებულ პოლიტიკურ ლიდერს, რომელიც კონკრეტული პირების თუ ჯგუფების ინტერესებს ემსახურება.

ხელისუფლებაში ოლიგარქიული ჯგუფების გაძლიერების პრობლემა არსებობს განვითარების

ბულ დემოკრატიებშიც. ზოგიერთი მკვლევარი ფიქრობს, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ოლიგარქიის ჩამოყალიბებას ძირითადად ორმა ფაქტორმა შეუწყო ხელი. პირველი, კორპორაციებმა შეძლეს შეესუსტებინათ სახელმწიფოს შესაძლებლობა მოეხდინა „ბიზნესის რეგულირება“; მეორეც, ამ კორპორაციებმა შეძლეს სამოქალაქო საზოგადოების მონინალმდევე ისეთი ძალების შესუსტება, როგორიცაა პროფკავშირები და სამოქალაქო ორგანიზაციები, რომლებიც ადგილობრივი თემების ბაზაზე არსებობდნენ და აშშ-ში დიდი გავლენა ჰქონდათ. შედეგად ბოლო ოთხი ათწლეულის განმავლობაში ამერიკის ეროვნული ხელისუფლება და მსხვილი ამერიკული კორპორაციები ოლიგარქიის კონტროლის ქვეშ მოექცა. ამ პროცესის ნეგატიური შედეგები გამოჩნდა როგორც ეკონომიკაში, ისე პოლიტიკაში და არმიაში [3:131]. აშშ-ს ამჟამინდელი პრეზიდენტი დონალდ ტრამპი, რომელიც ნეოკონსერვატიული ტიპის ლიდერია, მსხვილი ბიზნესიდან მოვიდა. ზოგიერთი ექსპერტი ფიქრობს, რომ იგი გლობალური ოლიგარქიის წარმომადგენელია, მაგრამ ფაქტი ერთია, აშშ-ს ახლანდელი პრეზიდენტის საქმიანობა მიმართულია სწორედ აქამდე შექმნილი ვითარების გამოსასწორებლად და ტრადიციული ამერიკული ფასეულობების განსამტკიცებლად. ამერიკის ახალი ადმინისტრაცია ყველაფერს აკეთებს ფინანსების უადგილოდ ფლანგვის თავიდან ასაცილებლად, ამ მიზნით ტრამპმა დასავლელი პარტნიორები არაერთხელ გააფრთხილა, რომ გლობალური პრობლემების მოსაგვარებლად წილი ყველამ თანაბრად უნდა გაიღოს.

XX საუკუნის 20-იან წლებში ამერიკულ ეკონომიკაში უმთავრეს როლს ბანკები ასრულებდნენ. (განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ამერიკა გათავისუფლდა ბრიტანელი ინვესტორებისაგან და შექმნა საკუთარი საინვესტიციო კაპიტალი). ისინი ინარჩუნებდნენ კონტროლს ინვესტიციებზე და კრედიტებზე ისე, რომ თავიანთ წარმომადგენლებს ნიშნავდნენ კომპანიების კორპორატიულ საბჭოში, რომელსაც გამოეყოფოდა ფული. რეცესიის დროს ბანკებს შეეძლოთ ზენოლა მოეხდინათ კომპანიებზე ურთიერთშერწყმის ან სხვა რესტრუქტურისაციის მოთხოვნით. ამგვარად გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე ბანკირები აშშ-ში მთელი ბიზნესთანამეგობრობის ინტერესების გამომხატველ ელიტას წარმოადგენდა. ბანკებისა და კორპორაციების საქმიანობას კი აბალანსებდა მძლავრი სამოქალაქო მოძრაობა, რომელსაც თავის მხრივ ზურგს უმაგრებდა პროფკავშირები და სხვა გაერთიანებები.

1970-იანი წლებიდან სისტემის ბალანსი დაირღვა. მეორე მსოფლიო ომიდან მოყოლებული აშშ პირველად შეეჯახა ეკონომიკურ კონკურენციას დასავლეთ ევროპასა და იაპონიასთან. ერთბაშად გაიზარდა ფასები ენერგომატარებლებზე, გაჩაღდა კონკურენტული კაპიტალის კრიზისი, რომელმაც

თავის მხრივ კონკურენტული კაპიტალის დეფიციტი გამოიწვია და შესუსტდა ამერიკული ბანკები. ამგვარ სიტუაციაში ბიზნესმენებმა დაიწყეს ხელისუფლების კრიტიკა და მოითხოვნენ მათგან შეეზღუდათ პროფკავშირების გავლენა კომპანიების პოლიტიკაზე, ასევე შეესუსტებინათ სახელმწიფოებრივი კონტროლი ბიზნესზე, განსაკუთრებით შერწყმის სფეროში, რომელიც შიდა ფინანსურ შერწყმასაც გულისხმობდა. მათი მოთხოვნები რეალობად იქცა და პრაქტიკაში განმტკიცდა ისეთი ცნობილი პრეზიდენტის ადმინისტრაციის დროს, როგორიც იყო რონალდ რეიგანი. [4:41].

მოგვიანებით, როცა კორპორაციებმა ისწავლეს ფულის მიღება ფინანსური ბაზრებიდან, შეძლეს გათავისუფლება არა მარტო სახელმწიფოსა და პროფკავშირებისაგან, არამედ ბანკებისგანაც. შედეგად ამერიკული კორპორაციები იქცნენ დემოუკიდებელ და თვითკმარ ორგანიზაციებად.

კორპორაციების საქმიანობაზე ფედერალური კონტროლის შერბილებამ ბიზნესის გამსხვილება გამოიწვია, რაც არღვევდა შტატებში ადრე არსებულ ბარიერებს. ადრე კომპანიების დიდი ნაწილი მიჯაჭვული იყო ამა თუ იმ შტატზე. ყველა შტატს ჰყავდა თავიანთი წარმომადგენლობა კონგრესში ფედერალური მთავრობისგან სუბსიდირებისა და პრივილეგიების მისაღებად, ადგილობრივი ბანკებისა და კორპორაციებისათვის. სატელეკომუნიკაციო, საბანკო ან სხვა ინფრასტრუქტურული საწარმოების შთანთქმა, რომელიც ხშირად გამოდიოდა ფაქტიურ მონოპოლისტად ან ოლიგოპოლიად შტატების დონეზე, ფედერალური კანონით იქნა აკრძალული. მისი შეცვლის მცდელობას კი არაერთხელ ჰქონდა ადგილი.

ეროვნულ დონეზე ბიზნესის კონსოლიდაციამ აშშ-ში შეცვალა პოლიტიკური ლანდშაფტი. ცალკეული შტატების კანდიდატები კონგრესში აღარ იყვნენ დაინტერესებულნი ადგილობრივი ბიზნესის უფლებების დაცვით. პირიქით, ისინი ლობირებას უწევდნენ სხვადასხვა მსხვილ კომპანიებს. პროფკავშირებმა შეძლეს შეეზღუდათ პროფკავშირების გავლენა. შედეგად პროფკავშირებში მომუშავე პერსონალის რაოდენობა 34%-იდან 12%-მდე შემცირდა. ეს მონაცემები ძირითადად ეხება 1954-2005 წწ. დღეისათვის პროფკავშირთა უმეტესობა საქმიანობას ეწევა მხოლოდ სახელმწიფოებრივ საწარმოებში.

კონტროლისაგან თავისუფალი ამერიკული ბიზნესი იმგვარ სიტუაციაში აღმოჩნდა, რომ გარედან მას აღარავინ უსახავდა გრძელვადიან მიზნებს. შესაბამისად აშშ აღმოჩნდა იმგვარ ვითარებაში, სადაც სახელმწიფოებრივი ბიუჯეტი ნაწილდება მსხვილი კორპორაციების სურვილებისა და მოთხოვნების შესაბამისად. მიუხედავად ამისა, ამ კორპორაციების (განსაკუთრებით ტრანსნაციონალური კორპორაციების) წარმომადგენლებს

გარგად აქვთ გაცნობიერებული ამერიკული სახელმწიფოს დანიშნულება არა მარტო ამერიკელი ხალხის, არამედ გლობალური მასშტაბით. ამიტომ ისინი, ჩვენი აზრით, არასოდეს გადადგამენ ანტისახელმწიფოებრივ ნაბიჯს. მიუხედავად ამისა, ამერიკული კორპორაციების გავლენა პოლიტიკურ ლიდერებზე მასშტაბურია. არათუ სამეცნიერო აზ-

რში, კერძო საუბრებშიც კი უღერს უკვე ცნობილი სენტენცია: „ამერიკის პრეზიდენტი ხდება ის, ვისაც მოისურვებს ტრანსნაციონალური კორპორაციები“. ამასში შეიძლება სიმართლის რაციონალური მარცვალ იყოს, მაგრამ როგორც აღვნიშნეთ, ყველაფერი ამერიკის პრესტიჟისა და ძლიერებისათვის კეთდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჯიჯეიშვილი ქ., ყიფიანი მ., ჩხიკვიშვილი გ. პოლიტიკური ფსიქოლოგია, თბ., 2011. 304 გვ.
2. Заполъский Д.Н. Политическое лидерство как социальный феномен, СПб., 2002. 245с.
3. Зеленев В. А. Становление гражданского общества в России: оптимизация взаимодействия подсистем общества, 2004. 189с.
4. Бинецкий А.Э. Лоббизм в современном мире. М., 2004. С. 65.
5. Полухин О.Н. Идея гражданского общества в истории философии. Белгород, 2000. 259с.
6. Понеделков А.В., Старостин А.М. Элитологи об элитах. Ростов-на-Дону, 2007. 307с.
7. Ферпосон А. Опыт истории гражданского общества. М.: РОССПЭН, 2000. 109с.
8. Mainwaring S. Party systems in the Third wave // Journal of Democracy. 1998. № 3.
9. Seligman A.B. The idea of civil society. N.Y., 1992. 206p.
10. Wilkes K.V. Peal people: Personal identity without thought experiments. Oxford: Clarendon press, 1988. 326p.
11. Gergen K.T. The saturated self: Dilemmas of identity in contemporary life. N.Y.: Basic books, 1991. 214p.
12. Brady d., Spence M., Leadership and Growth, Washington, 2010. 156p.